

ผนวกองค์ความรู้ย่อยที่ ๒ เรื่อง แนวทางการจัดการเพื่อลดปัญหาหยาหกดอายุ

ผนวก ข เก็บยาอย่างไรให้คงคุณภาพ

แม้ว่ายาที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมจะผ่านการตรวจวิเคราะห์คุณภาพ แต่หากการจัดเก็บยาในคลังเวชภัณฑ์ ห้องจ่ายยา สถานีอนามัย รถที่ใช้ขนส่ง หรือแม้แต่ที่อยู่อาศัยของผู้ป่วย อยู่ในสภาวะที่ไม่เหมาะสม ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของยาหรือทำให้เกิดการเสื่อมสลาย (degradation) ของตัวยาสำคัญ (active pharmaceutical ingredients)

อะไรบ้างที่ทำให้คุณภาพหรือความคงตัวของยาลดลงหรือเสียไป

- อุณหภูมิ (temperature) อุณหภูมิสูงหรือต่ำเกินไปจะมีผลต่อคุณภาพของยาได้ โดยทั่วไปมักให้เก็บยาที่อุณหภูมิห้อง คือ อุณหภูมิประมาณ ๑๘ -๒๕ องศาเซลเซียส แต่ยาบางชนิดอาจจะบู่ให้เก็บในตู้เย็น โดยเก็บในตู้เย็นช่องธรรมดา ไม่เก็บไว้ที่ช่องแช่แข็งหรือที่ฝาตู้เย็น เพราะเมื่อเราเปิด-ปิดตู้เย็น อาจทำให้อุณหภูมิแกว่งขึ้นลงได้ และควรหลีกเลี่ยงการเก็บยาไว้ในบริเวณที่มีแสงแดดส่องถึงเป็นเวลานานหรือมีความร้อนสูง เช่น รถยนต์จอดตากแดด ใกล้เคียง เต้า ตู้อบ ตู้ไมโครเวฟ แสง ยาบางชนิดเมื่อถูกแสงจ้าหรือแสงแดดเป็นระยะเวลาหนึ่ง จะทำให้ยาเสื่อมสภาพ ใช้รักษาไม่ได้ผล ดังนั้น บรรจุภัณฑ์จึงมักทำเป็นซองหรือขวดสีชา กล่องกระดาษทึบ แผงอลูมิเนียม หรือแผงยาแบบกดเม็ดยาออก (บลิสเตอร์) ที่มีความทึบแสง เป็นต้น ยาเหล่านี้ไม่ควรแกะออกจากภาชนะบรรจุเดิมของยาหากยังไม่ต้องการใช้

- ความชื้น (moisture) ความชื้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ยาที่อยู่ในรูปของแข็งไม่คงตัว โดยอาจจะทำปฏิกิริยาโดยตรงหรืออ้อมให้เกิดปฏิกิริยาสลายตัวของยา ยาเม็ดส่วนใหญ่เมื่อโดนความชื้นจะมีผลต่อชั้นเคลือบเม็ดยาทำให้บวมหรือเกาะเป็นก้อนได้ จึงไม่ควรเก็บยาในบริเวณที่มีความชื้นสูง และควรปิดฝาขวดยาให้สนิททุกครั้ง

- ความเป็นกรด-ด่าง (pH) ความเป็นกรด-ด่างจะมีผลต่อความคงตัวโดยเฉพาะตำรับยาฉีดหรือยาน้ำ หากความเป็นกรด-ด่างเปลี่ยนแปลง อาจทำให้ตัวยาสำคัญตกตะกอนหรือเสื่อมสลาย

- Oxidation and enzymatic degradation สารออกซิเดชันที่สำคัญที่สุด คือ ก๊าซออกซิเจนในอากาศ ปฏิกิริยาออกซิเดชันจะเกิดเร็วขึ้นเมื่อถูก แสง ความร้อน หรือมีตัวเร่ง เพื่อหลีกเลี่ยงปฏิกิริยาดังกล่าวเราควรปิดภาชนะบรรจุให้สนิท และไม่วางบรรจุภัณฑ์ในที่ที่ไม่เหมาะสม

การเก็บรักษายาที่สภาวะต่างๆ ตามที่กำหนด

๑. ยาที่ต้องเก็บที่อุณหภูมิ ๒-๘ °C (Refrigerator)

- ยากลุ่มนี้ต้องเก็บรักษาไว้ในตู้เย็น ที่มีอุณหภูมิ ๒-๘ °C และ มีการตรวจสอบอุณหภูมิของตู้เย็นเป็นประจำสม่ำเสมอ โดยไม่ควรนำยาเก็บไว้ข้างฝาตู้เย็น ควรเก็บในส่วนตัวตู้เย็นซึ่งอุณหภูมิคงที่มากกว่า

- ตู้เย็นที่ใช้แช่ยาไม่ควรมีการใช้ปะปนกับการแช่อาหารและไม่ควรเปิดตู้เย็นทิ้งไว้นานๆ เพราะมีผลทำให้อุณหภูมิสูงขึ้น

- มีการตรวจสอบสภาพการใช้งานทั่วไปของตู้เย็นอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ ความสว่างของหลอดไฟ การมีน้ำแข็งเกาะ การเกิดหยดน้ำเกาะ การมีน้ำไหลนองที่พื้นบริเวณที่ตั้งของตู้เย็น การมีกระแสไฟฟ้ารั่ว และคุณภาพของขอบยางที่ประตูตู้เย็น

